

hangsorú, régi stílusú dallamon éneklik.) Itt a „kútágas” nyilván a női jellegű Tejutat, a kozmikus világfát, a Föld forgástengelyét jelenti, miként azt Jankovich Marcell is értelmezi, a „sas” pedig az előbbieken kifejtettek szerint a Napot szimbolizálja. A „fahegyiben van a nap” szó-lás a koraestet jelenti, de ez a kép van kifaragva az ember alakú kapufélfákon, s a „Kútágásra szállott a sas” ugyanezt a képet láttatja. A Tejút évente kétszer keresztezi az állatöveket – írja Jankovich Marcell. A Tejút-Nap együttállása a nyári, illetve a téli napfordulót jelenti. Mindkét időpont a termékenység-szerelmi varázslások bőséges alkalmával együtt. Gondoljunk csak a Szent Iván-éj énekeire, meg a regösénekek szövegeire, valamint az e napokhoz fűződő szoká-sokra.

Ha népdalaink dúdolgatása efféle értelmezésekre serkent, azt hiszem azon az ösvényen járok, amelyet nagy folkloristánk Lükő Gábor, Berze Nagy János kezdtek kitapsolni, s amely reményem szerint egykor majd az elfelejtett magyar lélek újrafelfedezéséhez vezet.

Fehér Zoltán

Novotnik János, a monoki ezermester

Nem tudom, melyik oldaláról mutassam be Novotnik János monoki születésű és lakosú embert, aki értett az állatorvosláshoz, az olajütéshez, a mezőgazdasági gépek kezeléséhez, egy-szóval tényleg ezermesternek tekinthető.

1899. február 16-án született, a szüleitől kapott értesülése szerint, és 1989. január 1-jén halt meg csendben, békességben és nagyon elfáradva az élet dolgaitól. Előjáróban el kell mondanom egy röpké epizódot életének kezdetéről. Olyan 4-5 éves fiúcska lehetett, amikor történt ez az eset. Történt pedig, hogy Monok község ünneplésre készülődött. A Kossuth-házon leleplezték Kossuth Lajos domborművét. Az ünneplésre meghívták Kossuth Ferencet, Kossuth Lajos legidősebb fiát. El kell mondanom, hogy Kossuth Lajos egyszer volt életében Monokon, akkor amikor megszületett, és így volt ezzel a fia is: ő pedig akkor, amikor apja domborművét leleplezte a szülői házon.

Az avatást követően a Templom soron, (ma Széchenyi utca) Galatóczi János portáján épített ponyvasátor alatt ebédeltették meg a nagy vendéget. Novotnik János, mint gyermek felmászt a közelben álló nagy eperfára és onnan nézte és hallgatta Kossuth Ferenc szavait és az első pohár bor koccintásánál mondott *Éljen! Éljen!* szavakat. Jóval később, amikor a történelemkönyvek oldalait lapozgatta, azon törte a fejét, hogy hogyan lehet az, hogy Kossuth Lajos emigrációban, hazátlanul, száműzetésben élt és halt meg, ugyanakkor a fia magas állami funkciót betöltve a leleplezési ünnep vendége volt.

Teltek múltak az évek, majd kitört az első világháború és Novotnik János volt az, aki harangozással tudatta ezt a falu népével. Nemsokára részese is lett a harcoló hadseregnek. Egészen fiatalon az olasz frontra vezényelték a századával együtt. Sokszor pergőtűzben kúszva húzta a „tyűkbelet” a kijelölt szakaszon. (A katonák tyűkbélnek a híradós kábelt nevezték.) Amikor vége lett a nagy vérontásnak leszerelt és hazajött a faluba és azt tapasztalta, hogy a falu felnőtt korú emberei közül nyolcvanketten a csata mezején hősi halált haltak. Így munkába kellett állnia és csaknem mindenhez kellett értenie. Apjától örökölte az állatorvoslás tudományát, hiszen hol volt akkor minden faluban állatorvos? Ha nem tudott a tehén megelleni, ha felfúvódott a jószág, csak hozzá futottak az emberek, és ő a rendelkezésre álló eszközökkel, valamint a házi készítésű gyógyszerekkel segített, ott ahol csak tudott.

A második világháború előtt a „Hangya” Szövetkezetben vezette a vegyeskereskedést a feleségével együtt. Ellátta az üzlethez csatolt kocsmát is. Így elmondható, hogy se éjjele, se nap-pala, se ünnepnapja nem volt. Amikor betelt a pohár, akkor váltott az étolajgyártásra és üzemeletetni kezdte – itteni szóhasználattal – az „olajütőt”. A szomszédos nagyobb falvakba ment ellesni az olajütés titkát, míg végre sikerült üzembe helyezni a Hercz Gépgyártól vásárolt teljesen új berendezést. Ez egy „hajoló-járatból” állt, amely félautomata működésű volt. Fölöntötték rá a napraforgó magot és a fordulatot beállították, attól függően, hogy milyen szárazságú volt a napraforgó mag. A gép a magot meghajalta (hántolta), ezt követően egy modern hengerek pillanatok alatt liszté zúzta. Majd kb. 10-15 perc alatt egy géphajtású pörkölő kikaparta a 100–120 C fokú masszát, amely étvágygerjesztő illatokat terjesztett. A finom aromás illat megtöltötte az közelben lévő házak udvarát. Később még két olajütő kezdett működni a faluban, de azok házilagos megoldással dolgoztak, távolról sem értek el olyan finomságot, amit a Novotnik-féle üzem produkált.

A nyári hónapokban a *Monoki Kastélyban* (itt Kiskastély) tartózkodott gróf Széchenyi Aladár, a község földesura. Egy alkalommal az utcán sétált uradalmi főmérnökével, Szepessy Gusztávval. Megéreztek az étolaj illatát és bementek az udvarba. A földesúr arra kérte Novotnik Jánost, hogy mondja el neki az egész gyártási folyamatot. Felöntötték a következő zsák napraforgó magot és a gróf szájátva hallgatta a tudnivalókat. Amikor elkészültek, a következőt mondta: „Ennek van olyan fenséges illata, hogy még 100 méterről is ide csalogatott”. Tizenöt évig tartotta üzemben az olajütőt Novotnik János, de nem gazdagodott meg belőle, mert a magányos, szegény asszonyoktól és főleg a hadiözvegyektől nem vett soha vámot, hanem megeledett az olajpogácsával.

Majd jött a második világháború, pedig az elsőt még ki sem heverte a falu népe. A háború után ő vállalta a Hoffer-tractor kezelését és azzal szántott, majd vetett, mert kellett a kenyér a falu népének. Amikor pedig megérkezett a rendre vágó arató masina, annak is vállalta a üzemeletetését. Az állatorvoslás mellett értett a takarmányok összetételéhez. Tudta, hogy mikor kell facseteteket ültetni, oltani a vadalanyt, de még a vadalanyú szőlők oltásához és metszéséhez is értett. Soha nem tudott nemet mondani, ha valahol segíteni kellett.

Csak papíron volt Novotnik János, mert a falu népe Csonka Janinak nevezte. A család jóval előbb a Hernád völgyéből Halmaj községből települt be Monokra. Ott egy Csonka nevet viselő embernél volt alkalmazásban.

Amíg csak élt – állandóan fabrikált, mesterkedett. Az egyik legutolsó munkája egy nagyon szép, szabályosan kivitelezett, saját készítésű hegedű. Amíg élt ezen muzsikálta az első világháború előtti dalokat, katonanótákat, kesergőket, néha még a csárdásokat is. Tevékenysége, akárcsak személyisége, sokáig élni fog emlékezetünkben.

Szikora András